

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛАТИФУНДИЗМУ В УКРАЇНІ

ПУГАЧ О.В., СТУДЕНТКА*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Поняття «латифундія», «латифундизм» в Україні здається досить новим. Латифундизм (лат. *latifundium* – латифундія, від *latus* – обширний і *fundus* – маєток), система землеволодіння, заснована на великих поміщицьких маєтках – латифундіях. Вперше латифундії виникли в Древньому Римі [1], коли римська знать почала займати громадські землі підкорених племен, що населяли Італію. Латифундії – великі ділянки землі, що перебувають у власності поміщика, який дає їх в оренду селянам. Латифундії є типовими для країн Латинської Америки, вони збереглися там ще з часів колоніалізму. У деяких країнах було проведено земельні реформи, які ліквідували таку форму аграрних відносин.

Відомий вітчизняний економіст М.І.Туган-Барановський писав, що земля дана людині природою і як сама природа повинна належати всім людям. Приватна власність на землю позбавляє певну частину людей їх безумовного права власності на землю і може розглядатися як володіння власне людиною. А звідси і соціальна несправедливість [2].

Звернемося до історії, щоб довести, що в світі діє золоте правило латифундизму: з часом власність на землю концентрується в руках невеликої кількості людей, які проявляють організаційні та лідерські якості з метою задоволення інтересів громади. Однак з часом, свої особисті інтереси переважають загальносуспільні і відбувається розшарування суспільства.

Створена після Селянської війни (так ще називають війну 1648–1654 рр.) нова модель соціально-економічних відносин мала свої особливості. Було ліквідовано, за незначним винятком, велике й середнє землеволодіння, феодално-панщинну систему господарювання й кріпацтва. Було шляхетське землеволодіння, закріплене гетьманськими універсалами, а пізніше договорами гетьманів України з московськими царями.

Старшинське землеволодіння зростало шляхом займанщини або купівлі неосвоєних ґрунтів. Для збільшення їх розорювали «дікі поля», вирубували ліси й засновували нові хутори. Пізніше –

---

* Науковий керівник – Антощенко В.В., к.е.н., доцент

здебільшого шляхом купівлі землі, гетьманських наділів і царських привілеїв. Старшинські володіння найбільше охоплювали Чернігівщину та Київщину. За універсалами гетьмана монастирі отримали більш як 80 маєтків, шляхта – майже 50, старшина – 20.

У сфері землеволодіння та землекористування внаслідок перетворення землі на товар у другій половині XIX ст. відбулися докорінні зрушення. По-перше, сформувався досить високий рівень концентрації землі. На початку XX ст. власниками 68 % усієї дворянської землі були близько 3 тис. поміщиків. По-друге, відбувся докорінний перерозподіл земельної власності, що йшов по лінії переходу від становості до безстановості, активного витіснення дворянського землеволодіння буржуазним.

На початку XX ст. в аграрному секторі України налічувалося більш як 32 тис. поміщицьких господарств. Посилився процес майнової диференціації. У 1917 р. частка заставлених господарств в Україні (більш ніж 15 десятин) становила 5,1 %, а частка безземельних та малоземельних селян – 80,5 %. Внаслідок цих процесів зростала соціальна напруженість.

В українських степах починають виникати так звані економії, які нараховували по декілька тисяч десятин землі й виробляли в основному продукцію на експорт. Господарства були засновані на сучасній технічній базі та найманій праці. Завдяки цьому рівень сільськогосподарського виробництва там значно зростає, збільшується врожайність зернових (в 1,7 рази), картоплі (в 2,5 рази), виробництво цукрового буряка (в 20 разів). Більш чітко визначаються спеціалізовані регіони – зернові, тваринницькі, технічних культур.

Проте земельне питання продовжувало залишатися надзвичайно гострим, адже реформа 1861 р. не була доведена до логічного завершення. Різко зростає селянське малоземелля, що обумовлено, крім іншого, значним збільшенням кількості сільського населення. Селянське господарство було надзвичайно відсталим як у технічному, так і агротехнічному відношенні, що негативно впливало і на загальне економічне становище, й на соціальне напруження в суспільстві.

Основний земельний фонд Правобережної України належав польським магнатам і шляхті, тут переважало велике поміщицьке землеволодіння. На початку XVIII ст. магнати Київщини володіли 75 % всіх дворів і відповідно такою самою земельною площею, тоді як дрібна шляхта – лише 1 %. Це було характерним і для інших правобережних регіонів. Поряд із магнатсько-шляхетським володінням

були землі понад Дніпром, від Києва до Чигирина, які за умовами Вічного миру мали залишатися незаселеною нейтральною територією. Незважаючи на заборону, тут заснувалися козацькі хутори, розвивалося селянське господарство. Частина земельного фонду Правобережної України стала також здобутком українського селянства та козацтва, які освоювали відвойовані в шляхти райони. Тут селяни вільно продавали й дарували свої ділчнчі поля, луки, ліси, сади, ставки та хутори іншим селянам і міщанам [1].

Після довгих років козацьких воєн польська шляхта повернулася до своїх маєтків. Унаслідок не тільки відновлення батьківських володінь, а й захоплення королівських та колишніх шляхетських земель на середину XVIII ст. близько 40 магнатських родин контролювали 80 % території Правобережжя. Тут поміщики змушені були проголошувати так звані слободи, за якими селяни, що оселилися на панській землі, на певний час звільнялися від усіх повинностей. В інструкції війтам Київського староства за 1766 р. говорилося: «Від всіляких повинностей, як замкових, орендних, так і громадських, звільнити до 6 років». У цей час господарство функціонувало на основі фільварково-панщинної системи, яка в середині XVIII ст. набула поширення на всій території Правобережжя. Було три види маєтків: у першому переважали слободи, грошова рента (чинш) і продуктивний податок; у другому – поряд із чиншем запроваджували відробіткову ренту (панщина); у третьому – переважала панщина.

Представимо рейтинг найбільших латифундистів України [3; 4] (табл.).

Таблиця

Найбільші агрохолдинги України

<i>№</i>	<i>Агрохолдинг</i>	<i>Земельний банк (тис. га)</i>
1	Кернел	604,5 тис. га
2	UkrLandFarming	570 тис. га
3	Агропросперис (NCN)	430 тис. га
4	Миронівський хлібпродукт	370 тис. га
5	Астарта-Київ	250 тис. га
6	Мрія Агрохолдинг	165 тис. га
7	Агрохолдинг «ИМК»	137 тис. га
8	Агротон	122 тис. га
9	УкрПромІнвест-Агро	122 тис. га
10	AgroGeneration	120 тис. га

Важливу роль у становленні та розвитку латифундизму в Україні відіграють соціально-економічні реформи не лише сьогодення, але і історії України взагалі. Історико-економічні дослідження та проблематика латифундизму має важливе та повчальне значення для науковців. Отже, при правильному менеджменті рентабельна (ефективні) робота можлива навіть на 10 млн. га землі.

Література.

1. Леоненко П.М. Економічна історія [навчальний посібник] / П.М. Леоненко, П.І. Юхименко. – К. : Знання-Прес, 2004.– 499 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства / В. І. Мацибора. – К.: Вища шк., 1994. – 415 с.
4. ТОП 100 латифундистів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://latifundist.com/rating/top100#176>
5. Офіційний сайт компанії Укрландфармінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ulf.com.ua/ru/company/about/>

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ІДЕЙ ШКОЛИ ЛЮДСЬКИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

**РОМАНАШЕНКО І.О., РОМАНАШЕНКО М.О., СТУДЕНТКИ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Рух за людські відносини зародився у відповідь на нездатність повністю усвідомити значення людського фактора як основного елементу ефективності організації. Цей рух був реакцією на недоліки класичного підходу. Школа людських відносин — концептуальний підхід, центром якого є людський фактор, що включає й відносини між людьми в процесі роботи.

Вчених Мері Паркер Фоллет і Елтона Мейо можна назвати найбільшими авторитетами у розвитку школи людських відносин в управлінні. Серед найбільш відомих представників пізнішого періоду розвитку напряму поведінки варто назвати, в першу чергу, К. Арджириса, Р. Лайкерта, Д. Мак-Грегора, А. Маслоу, Ф. Герцберга

---

* Науковий керівник – Красноруцький О.О., д.е.н., професор